

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ

Збірник наукових праць

Випуск 1

Засновано у 2015 році

Рівне – 2015

УДК 37 : 005.591.6

I - 66

ББК 74.200

Інноватика у вихованні : зб. наук. пр. Вип. 1 / упоряд. О. Б. Петренко ; ред. кол. : О. Б. Петренко, Н. М. Гринькова, Т. С. Ціпан та ін. – Рівне : РДГУ, 2015. – 288 с.

До збірника увійшли наукові праці, здійснені у галузі теорії і методики виховання. Статті спрямовані на багатоаспектне висвітлення основних напрямів, сучасних підходів до змісту, форм і технологій виховного процесу, починаючи від дошкілля і завершуючи вищою школою.

Редакційна колегія:

Головний редактор: **Петренко Оксана Борисівна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Заступники головного редактора: **Гринькова Надія Михайлівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Відповідальний секретар: **Ціпан Тетяна Степанівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редакційної ради:

Сухомлинська О. В., доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, Академік-секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України;

Бех І. Д., доктор психологічних наук, професор, академік НАПН України, директор Інституту проблем виховання НАПН України;

Пустовіт Г. П., доктор педагогічних наук, професор, Вчений секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України;

Павелків Р. В., доктор психологічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Коберник О. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики трудового і професійного навчання, директор Інституту природничо-математичної та технологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Лобода С. М., доктор педагогічних наук, професор, доктор габілітований, професор звичайний Вищої школи інформатики і прикладних наук (м. Лодзь, Республіка Польща).

Члени редколегії:

Безкоровайна О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету;

Вербець В. В., доктор педагогічних наук, професор, декан художньо-педагогічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету;

Войтович І. С., доктор педагогічних наук, професор кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційних засобів навчання Рівненського державного гуманітарного університету;

Лісова С. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики професійної освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Литвиненко С. А., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Карпенчук С. Г., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Поніманська Т. І., кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології (дошкільної і корекційної), проректор з наукової роботи Рівненського державного гуманітарного університету;

Федяєва В. Л., доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Херсонського державного університету;

Шугаєва Л. М., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету;

Ящук І. П., доктор педагогічних наук, професор, декан факультету початкової освіти та філології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;

Бісовецька Л. А. кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання РДГУ;

Дупак Н. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання РДГУ.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 21161-10961Р.

Упорядники: проф. **Петренко О.Б.**, доц. **Ціпан Т.С.**

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ**

Рецензент: **Пустовіт Г.П.** - доктор педагогічних наук, професор, вчений секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол №9 від 24 квітня 2015 р.)

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

ЗМІСТ

Передмова	6
Бех І.Д. Особистість у контексті орієнтирів розвивального виховання	7
Пустовіт Г.П. Теоретико-прикладні складові інноваційного розвитку системи позашкільної освіти і виховання	14
Павелків Р.В. Структура, зміст та детермінанти морального розвитку особистості: ретроспекція та перспективи	24
Петренко О.Б. Інноватика у вихованні: засадничі положення	38
Карпенчук С.Г. Мета виховання як соціально-педагогічна стратегія	48
Криstopчук Т.Є. Особливості формування готовності вчителя до здійснення педагогічної діяльності та виховання учнів у країнах західної Європи	59
Лісова С.В. Проектування інноваційних педагогічних систем підготовки фахівців у галузі технологічної та професійної освіти	70
Литвиненко С.А., Кіт Н.В. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до естетичного виховання молодших школярів у процесі педагогічної практики: рефлексивний підхід	78
Баліка Л.М. Екстраполяція досвіду роботи шкільної бібліотеки у процесі розвитку інтересу до читання	86
Бісовецька Л.А. Українські мультфільми як засіб морального виховання дітей	93
Бричок С.Б., Павелків О.М. Роль психолого-педагогічної діагностики у проектуванні виховної діяльності педагога	103
Гринькова Н. Формування моральної вихованості молодших школярів: теоретичний та практичний аспекти	111
Дупак Н.В. Інноваційна діяльність як складова професійної компетентності майбутнього вчителя	119
Кособуцька Г.П. Організаційно-педагогічні умови національно-патріотичного виховання підлітків у позакласній роботі	127
Сергєєва Н.В. Соціально-психологічний аналіз проблеми ціннісно-орієнтованої активності молодших підлітків	139
Сойчук Р.Л. До проблеми сутності національного самоствердження особистості	147
Стельмашук Ж.Г. Екстраполяція досвіду виховання дисциплінованості учнів вітчизняних шкіл в умовах роздільного навчання (1943-1954 рр.) у сучасну систему освіти і виховання	157
Ціпан Т.С. Сюжетно-рольові ігри як засіб громадянського виховання	170

Доробки молодих науковців

Беднарська А.А. Педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського щодо естетичного виховання: актуалізація досвіду	181
Вознюк М.О. Організація превентивного виховання в загальноосвітній школі: управлінський аспект	186
Єрмейчук В.І. Розвиток В. О. Сухомлинським індивідуалізованого підходу до важких дітей	192
Зінченко А.В. Морально-ціннісні орієнтації як умова формування гуманістичного спілкування молодших школярів	198
Зубок О.В. Засади розвитку креативних здібностей школярів	205
Карпович Ю.В. Психолого-педагогічні особливості виховання дисциплінованості учнів молодшого шкільного віку	212
Кличко А.О. Теоретичні основи виховання національної гідності молодших школярів у позаурочній діяльності	221
Кондратюк К.С. Проблема національного виховання учнівської молоді у педагогічних дослідженнях класиків української педагогіки	229
Конончук Д.В. Виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до природи в позаурочний час	235
Корпан І.В. Обґрунтування та змістова характеристика готовності майбутніх вчителів початкової школи до роботи з інтелектуально обдарованими учнями	241
Марієн Ю.С. Зміст та особливості формування професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі педагогічної практики	247
Мацько О.В. Виховне середовище як засіб формування культури здоров'я у молодших школярів	253
Нікітчук А.О. Вікові аспекти громадського виховання учнів молодшого шкільного віку	259
Полухович М.І. Проблема формування національної самосвідомості учнів молодшого шкільного віку в науковому дискурсі	265
Сінокоп О.В. Формування гуманістичних цінностей у майбутніх вчителів початкових класів	274
Якимець М.Г. Проблема підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньої творчості учнів	281
Відомості про авторів	287

О. В. Мацько

ВИХОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Анотація. У статті визначено й схарактеризовано основні підходи до вивчення проблеми формування культури здоров'я у молодого покоління як основи зміцнення здоров'я. Початкова школа є однією з перших ланок становлення культури здоров'я у людини, адже основні підходи до її формування в особистості формуються у дитинстві, і створення виховуючого середовища, спрямованого на формування культури здоров'я у молодших школярів, має першорядне значення. Визначена роль і можливості учнів, батьків, вчителів, громадськості, спрямовані на її формування, а також запропоновані конкретні форми роботи.

Ключові слова: виховне середовище, культура здоров'я, молодші школярі.

Постановка проблеми. Культура як універсальне явище пронизує всі сфери суспільного життя й види людської діяльності. Відповідно, виокремлюють різні види культури: політичну, економічну, духовну, правову, фізичну, культуру здоров'я тощо. Культура здоров'я розуміється як частина загальної культури особистості. Вона істотно відрізняється від інших різновидів культури своїми структурними елементами та змістом, які знаходяться в галузі пізнання валеологічної культури. Вона є самостійним педагогічним феноменом. Аналіз основних соціологічних, культурологічних і педагогічних концепцій культури загалом і культури особистості зокрема надасть нам основу для розуміння суті категорії "культура здоров'я".

У психолого-педагогічній літературі проблема формування культури здоров'я підростаючого покоління розглядається багатоаспектно, а саме як: вирішення проблеми вибору, потрібного для занять закріплення корисних звичок й прийняття їх за норму (О. Воленко), діяльність, спрямована на формування, збереження, і зміцнення здоров'я людини, що є умовою і передумовою розвитку інших аспектів способу життя (В. Горащук, О. Дубогай, О. Назарова), система поведінки людини, яка включає фізичну культуру, культуру харчування, творчу активність, періодичну зміну найближчого оточення, повноцінне сімейне життя, високоморальне ставлення до оточуючих людей, суспільства, природи (Л. Водогреєва, Н. Десятниченко, Д. Изуткін, З. Лісова, С. Юрочкіна); формування навичок здорового способу життя учнів на основі духовно-моральних цінностей (А. Каплієва); формування здорового способу життя молодших школярів у позакласній виховній роботі (С. Свириденко); інтегративний підхід до виховання у молодших школярів здорового способу життя (С. Кондратюк); формування здорового способу життя підлітків засобами фізичного виховання (А. Полулях); формування здорового способу життя гімназистів 1-3 класів у навчально-виховному процесі (І. Сущева); зміст і методи формування здорового способу життя підростаючого покоління (Т. Бойченко, О. Гречишкіна, Т. Кириченко, С. Лапаєнко, С. Свириденко); психолого-педагогічні та соціальні аспекти виховання культури здоров'я підростаючого покоління (О. Безпалько, А. Голобородько, І. Іванова, М. Кобринський, С. Кондратюк, В. Кузьменко). Теоретичну цінність в обґрунтуванні соціально-педагогічної технології і практичну значущість для розробки питань створення здоров'яформуючого середовища мають праці соціальних педагогів І. Зверєвої, А. Капської, Л. Міщик, Т. Федорченко, С. Харченко та ін.

Незважаючи на багатоаспектність досліджень щодо формування в учнівської молоді культури здоров'я, в країні спостерігається високий рівень захворюваності серед дітей і підлітків. Зокрема, за період навчання у школі кількість здорових дітей з першого до одинадцятого класу зменшується у 3-4 рази. Наукові дослідження доводять, що переважна

більшість дітей, молоді й дорослого населення в Україні володіють лише елементарними знаннями щодо культури здоров'я, не дотримуються здорового способу життя, що призводить до різноманітних захворювань [6].

Виклад основного матеріалу дослідження. На нинішньому етапі розвитку українського суспільства державою визначені основні підходи до формування культури здоров'я як основи зміцнення здоров'я у молодого покоління. В Законах України “Про фізичну культуру і спорт”, “Про охорону дитинства”, “Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та зловживанню ними”, “Про соціальну роботу з дітьми та молоддю”, Державній програмі розвитку фізичної культури і спорту в Україні, Цільовій комплексній програмі “Фізичне виховання – здоров'я нації”, Державних національних програм “Репродуктивне здоров'я”, Здоров'я нації визначені завдання, спрямовані на зміцнення стану здоров'я населення та виховання соціальної орієнтації на здоровий спосіб життя, формування в особистості духовних потреб і навичок, що є основою культури здоров'я, відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я свого оточення як найвищих суспільних та індивідуальних цінностей.

Реформування сучасної системи освіти і виховання зорієнтоване на створення комфортних умов для формування гармонійно розвиненої, фізично досконалої особистості. Зрозуміло, що навчальний заклад на даний час як провідний виховний інститут не може ефективно розв'язувати пріоритетні завдання зі збереження і зміцнення здоров'я особистості без взаємодії з державними інституціями, що займаються розробкою та впровадженням державної політики щодо формування культури здоров'я, батьківською громадськістю, різноманітними громадськими організаціями, закладами медичними установами, об'єднаннями, які відіграють важливу роль у формуванні культури здоров'я молодого покоління.

У формуванні культури здоров'я відповідальна роль належить початковій школі, яка є однією з перших ланок становлення людини – громадянина. Основні риси характеру особистості формуються у ранньому дитинстві, і спілкування з природою має у вихованні дитини першорядне значення. Для формування у молодших школярів культури здоров'я необхідно вичленити здоров'язберігаючий потенціал кожного навчального предмета. Основну роль при цьому слід відвести природознавству та урокам читання, під час вивчення яких необхідно закласти наукову основу формування культури поняття в учнів.

Формування культури здоров'я у молодших школярів проявляється у його інтелектуальному, духовному та фізичному самоудосконаленні, самовираженні й самоутвердженні. Одним із ефективних шляхів вирішення даного завдання є створення умов за яких зберігається і зміцнюється здоров'я учнів, тобто виховне середовище, спрямоване на формування культури здоров'я у молодших школярів. Поняття середовище розуміється як сукупність елементів, які у співвідношенні між собою складають “простір і умови життя людини” [5, С. 34].

Такі умови ми забезпечили в гуртку “Котигорошко”. Форми роботи, до яких ми залучали молодших школярів, а саме: спортивні змагання „Шкіряний м'яч“, „Малі олімпійські ігри“, туристичні походи „Стежками рідного краю“, „Старти надій“; конкурснорозважальні програми, присвячених Дню захисника Вітчизни, Дню Збройних Сил України, всесвітньому дню фізкультури й спорту, дню здоров'я тощо; спортивно-оздоровчі ігри „Нас викликає Спортландія“, свята „Зірочки спорту“ передбачали зміцнення здоров'я молодших школярів, загартування їх фізично й морально, розвиток силу, волю, дух, залучивши їх до участі у спортивних змаганнях, тобто формування культури здоров'я у молодших школярів.

У процесі реалізації проекту учнів молодшого шкільного віку спільно з батьками та вчителями розробили “Азбука “Ми і наше здоров'я” в ідеях, порадах і підказках для молодших школярів і дорослих”, виготовили „Карту здоров'я міста Рівне”, на якій зазначені всі спортивно-оздоровчі заклади міста, режим їх роботи, провели моніторинг здоров'я респондентів, випустили бюлетені „Здоров'я і спорт”, „Здоров'я і навчання”, „Здоров'я і техніка”, „Здоров'я і природа”, „Здоров'я і народні традиції”.

Для дітей таке виховне середовище це той світ, який існує у спілкуванні, комунікації, у різних взаємозв'язках дітей і дорослих. Таке середовище забезпечує умови для розвитку, самовдосконалення і самовизначення особистості на основі партнерства вчителів, учнів батьків та громадськості, надає можливість кожному підлітку здобути якісну освіту на всіх рівнях навчання; підготувати їх до життя в умовах інформаційного суспільства. Воно уможливорює:

учням – самовизначатись, самоудосконалюватись, самореалізовуватись у різноманітних видах діяльності;

педколективу – реалізовувати виховну мету через інноваційну парадигму навчально-виховного процесу, соціально-педагогічні ініціативи, створюючи умови для соціалізації учнів;

батькам – брати участь у діяльності навчального закладу у ролі активних рівноправних суб'єктів навчально-виховного процесу, а також у розробці фінансово-економічного механізму підтримки освітніх ініціатив;

управлінням – використовувати сучасні методи управління інноваційним навчальним закладом;

громадськості – брати участь у створенні цілісного освітньо-виховного здоров'язбережувального середовища реалізуючи ідею „здорова дитина - здорова родина - здорова нація - успішна держава” [7, с. 44].

Висновки і перспективи подальших розвідок. Оскільки освіта на сучасному розвитку держави спрямовується на зміцнення і збереження культури здоров'я підростаючого покоління, то першочерговими завданнями загальноосвітнього навчального закладу є створення здорового середовища для творчої самореалізації кожного учня, виховання молодих людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом усього життя, оберігати і примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти.

Перспективними є дослідження, що стосуються проблеми підвищення компетентності педагогічного колективу, підготовці вчителів до здійснення інноваційної діяльності, впровадження у навчально-виховний процес педагогічних технологій щодо формування культури здоров'я у молодших школярів.

Список використаних джерел:

1. Валеологія: сучасний стан, напрями, перспективи розвитку / Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції, квітень 2007 р.: У 3-х т./ За заг. ред. проф. М.С. Гончаренко: // м. Харків: 2007. - Т.1. - 225с.
2. Духовність і здоров'я: навч.-метод. посібник / В.М. Оржеховська. – К.: Інститут проблем виховання АПН України, 2004. – 168 с.
3. Сироватко О. Підходи до формування здоров'язберігаючого середовища в закладі освіти / Директор школи № 38 (566), жовтень, 2009.
4. Про дальше впровадження міжнародного проекту “Європейська мережа шкіл сприяння здоров'ю” в Україні. Наказ Міністерства освіти і науки України та Міністерства охорони здоров'я України від 20 липня 1998 року №205/272 // Позакласний час. – Технології виховання: досвід, проблеми, перспективи: Науково-методичний вісник відділу виховної роботи НМЦ середньої освіти МОН України. – 2004. - №3-4. – С. 11-12.
5. Про становище молоді в Україні. Молодь за здоровий спосіб життя // Газета Верховної ради України „Голос України” від 4 листопада 2010 року №207 (4957).
6. Указ Президента України "Про невідкладні додаткові заходи щодо зміцнення моральності у суспільстві та утвердження здорового способу життя" від 15.03.2002 р. № 258/2002.
7. Чернуха Н. М. Інтеграція виховних впливів суспільства в сучасному освітньому середовищі : [монографія] / Надія Миколаївна Чернуха. – Луганськ : Альма-матер, 2006. – 302 с.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Valeolohiya: suchasny stan, yfghzvb, perspektvyvy rozvytky / Materialy V mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi komferentsii, kviten' 2007 r.: U 3-h t. / Za zah. red. prof. M. S. Honcharenko: // m. Kharkiv: 2007. – T. 1. – 225 s. (in Ukrainian)
2. Dukhovnist' I zdorov'ya: navch.-metod. posibnyk / V. M. Orzhekhovs'ka. – K.: Instytut problem vykhovannia APN Ukrainy, 2004. – 168 s. (in Ukrainian)
3. Syrovatko O. Pidhody do formuvannya zdorov'yazberihauchoho seredovyscha v zakladi osvity / Director shkoly #38 (566), zhovten, 2009. (in Ukrainian)
4. Pro dal'she uprovadzhennya mizhnarodnoho proektu "Evropeis'ka merezha shkil spriannia zdorov'ia v Ukraini. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy ta Ministerstva ohorony zdorov'ya Ukrainy vid 20 lypnia 1998 roku # 205/272 // Pozaklasnyi chas. – Tekhnolohii vykhovannia: dosvid, problemy, perspektvyvy: Naukovo-metodychnyi visnyk viddily vykhovnoi roboty NMTS seredn'oi osvity MON Ukrainy. – 2004. - # 3-4. – С. 11-12(in Ukrainian)
5. Pro stanovyshe molodi v Ukraini. Molod' za zdorovyi sposib zhyttia // Hazeta Verhovnoi Rady Ukrainy "Holos Ukrainy" vid 4 lystopada 2010 p. # 207 (4957). (in Ukrainian)
6. Ukaz Presidenta Ukrainy "Pro nevidkladni dodatkovy zakhody schodo zmitsnennia moral'nosti u suspil'stvi ta utverdzhennya zdorovoho sposobu zhyttya" vid 15.03.2002 r. # 258/2002 (in Ukrainian)
7. Cherhukha N. M. Intehratsiya vykhovnykh vplyviv suspil'stva v suchasnomu osvitnyomu seredovyschi : [monohrafia] / Nadia Mykholaivna Chernukha. – Luhans'k : Al'ma-mater. 2006. – 302 s. (in Ukrainian)

Аннотация. В статье определены и охарактеризованы основные подходы, касающиеся проблемы формирования культуры здоровья в подрастающего поколения. Начальная школа является одной из первых звеньев становления культуры здоровья в человеке, потому что основные подходы к ее формирования в личности формируются в детстве. Поэтому организация воспитывающей среды, направленной на формирование культуры здоровья в младших школьников имеет большое значение. Определена роль и возможности учеников, родителей, учителей, других институтов, влияющих на формирование личности, а также предложены конкретные формы работы.

Ключевые слова: воспитывающая среда, культура здоровья, младшие школьники

Summary. The article deals with the problem of forming the culture of health in young generation. The main approaches to form it in junior pupils are defined and characterized. It is shown that junior school is one of the main links in forming the culture of health, because the main approaches, forms, methods and means in its forming are brought up in childhood. That's why organization a special educational environment to form it in junior pupils has a great meaning. The role and possibilities of pupils, their parents, teachers, other social institutions which influence on its forming are defined and represented.

The author defines a circle "Kotyhoroshko" as an educational environment and presented the following forms of its forming: sport competitions such as "Skin ball", "Small Olympic games", tourist trips "Roads of native land"; entertainment programs devoted to the Day of Defender's of our Motherland, Day of Ukrainian Army, Day of physical culture and sport, sport games "Sportland calls us", hand made map "Map of culture of our town" which are directed to the forming of culture of health in junior pupils.

Key words: educational environment, culture of health, junior pupils.